

Een eigen, duizendjarige stem

De Homilies d'Organyà (12e eeuw), het eerste literaire document in het Catalaans; wordt in de Nationale Bibliotheek van Catalonië bewaard

Ramon Llull (Mallorca, 1232-1316), de eerste belangrijke schrijver in het Catalaans, auteur van de werken *Llibre d'Evast* e *Blanquerna* en *Llibre d'Amic e Amat*

Volks-, cultuur- en bestuurstaal

De eerste geschreven teksten in het Catalaans die in het heden bekend zijn, zijn fragmenten van de Catalaanse versie van het *Forum Iudicum* en de prekenbundel *Les Homilies d'Organyà*, beiden uit de 12e eeuw. Het Catalaans maakt een belangrijke ontwikkelingsperiode door als scheppende en administratieve taal (Cancelleria Reial) tussen de 13e en de 16e eeuw ten tijde van de gebiedsuitbreiding van de Catalaans-Aragonese Kroon in het Middellandse Zeegebied tot aan Sicilië, Sardinië, Napels en zelfs Athene. Als literaire werken van universeel belang uit deze periode noemen we de geschriften van Ramon Llull, tijdgenoot van Dante, de vier kronieken *Cròniques*, de werken van Francesc Eiximenis, Anselm Turmeda, Bernat Metge, Ausiàs Marc of het *Tirant lo Blanc*, dat als de eerste moderne roman van de wettelijke literatuur beschouwd wordt. Ook zijn de belangrijke wetboeken uit dezelfde periode in het Catalaans geschreven, zoals de *Furs de València*, de *Costums de Tortosa*, de *Usatges* of het *Llibre del Consolat de Mar*, een verzameling maritieme handelswetten die in het hele Middellandse Zeegebied tot aan de 18e eeuw van toepassing waren. De betrekkingen met Italië brachten met zich mee dat de Catalaanse vertaling van de hand van Andreu Febrer een van de eerste bekende vertalingen van de *Divina Comèdia* was en dat ook belangrijke literaire werken uit die tijd, zoals de *Decameró*, in het Catalaans vertaald werden.

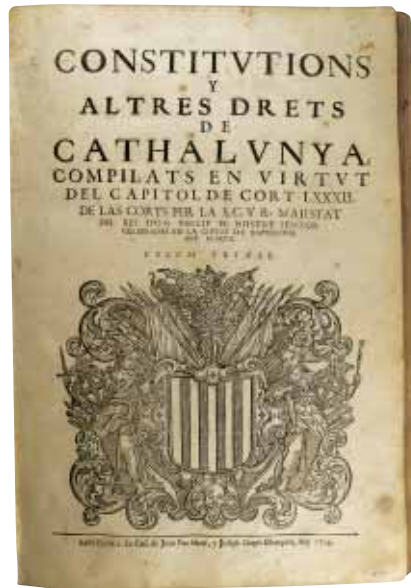
Tirant lo Blanc, van de schrijver Joanot Martorell (Gandia, 1413/1415-1468), is het vooraanstaande werk uit de Gouden Eeuw van de Catalaanse Letteren

Titelblad van het *Llibre del Consolat de Mar*, verzameling van zee- en handelswetten dat in de 14e eeuw samengesteld werd en in verschillende talen vertaald is

Titelblad van de Constitucions i altres drets de Catalunya (1704), verzameling in het Catalaans van de van kracht zijnde wetten in het Prinsdom vlak voor het verlies van de vrijheid

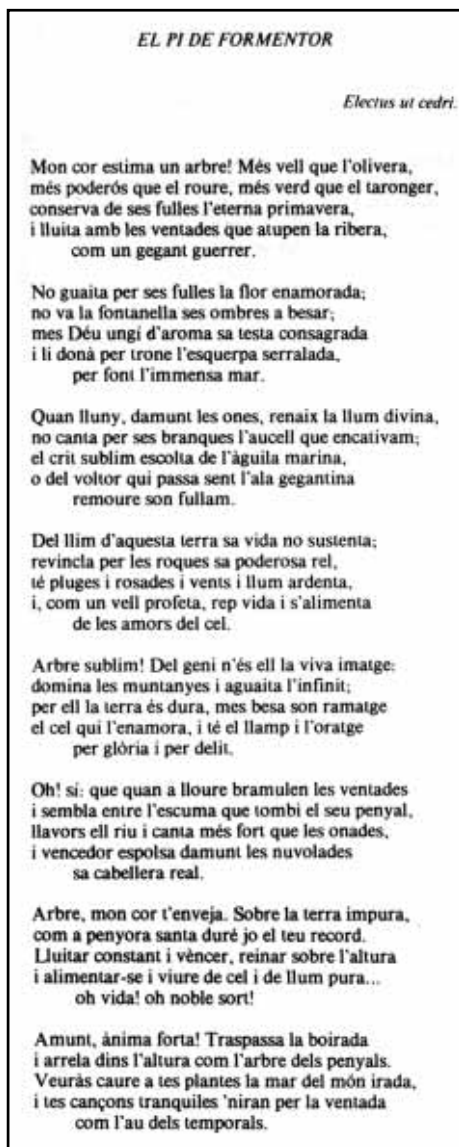
De lofliederen, zoals dit ter ere van de Maria van Montserrat (17e eeuw), zijn een uiting van de volksdevotie en -literatuur

De periode van verval in de letterkunde

Ondanks dat het Catalaans al vroeg toegang tot de boekdrukkunst had – zoals blijkt uit het feit dat al in 1474 het eerste boek in het Catalaans, *Les trobes en llaors de la Verge Maria*, in het Catalaans gedrukt werd–, toch treedt er in de eeuwen van de renaissance en de barok een periode van verval in voor wat betreft de beschaafde literatuur. Desondanks behoudt het haar positie als wets- en bestuurstaal en ook als enige volkstaal. Uit deze periode kunnen met name de werken van Josep Vicenç Garcia en Francesc Fontanella in Catalonië, Joan Ramis in Menorca en Lluís Galiana uit Valencia genoemd worden.

Na de Maaiersopstand (1640-1659) vallen de gebiedsdelen van Noord-Catalonië aan de Franse Kroon toe en vrijwel direct wordt het Catalaans in het onderwijs en officiële instanties verboden. In de Spaanse Successieoorlog (1704-1714) kiezen de gebiedsdelen van de voormalige Kroon van Aragon partij voor hoofdgraaf Karel en strijden zij aan de zijde van de geallieerde mogendheden. Daarom verloren de gebieden waar Catalaans gesproken werd na de nederlaag van Almansa (1707) en de inname van Barcelona (1714) en Majorca (1715) de eigen instellingen en werd het Catalaans als taal uitgesloten van de wetgeving, het rechtsbestuur en gemeentelijke overheid alsmede het onderwijs, notariële akten en handelsdocumenten.

El pi de Formentor, *gedicht van de Majorcaanse Miquel Costa i Llobera dat tot een symbool is voor de liefde van het land geworden is*

De wedergeboorte en heropleving van de taal

Tegelijkertijd met de opkomst van de romantiek en het nationalisme in heel Europa, maakt het Catalaans een literaire wederopleving door waarvan het begin symbolisch samenvalt met de publicatie van de ode *La Pàtria* (1833) van Bonaventura Carles Aribau en die een vervolg kent in de gedichten, toneelteksten en romans van vele schrijvers in Catalonië, de Balearen en het País Valencià (Valenciaanse Land).

In de tweede helft van de 19e eeuw levert deze stroming werken van universeel niveau die veel succes onder het volk genoten, zoals de werken van Jacint Verdaguer, schrijver van de epische gedichten *L'Atlàntida* en *Canigó*; Àngel Guimerà die werken voor het nationale toneel van literair niveau schreef, zoals *Terra Baixa*; Narcís Oller, schrijver van moderne romans, zoals zijn *La febre d'or*. Santiago Rusiñol, Joan Maragall, Ignasi Iglésias, Víctor Català, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Joan Salvat-Papasseit, die het gebruik van het kalligram opneemt, Josep Sebastià Pons en Bartomeu Rosselló Pòrcel zijn enkele van de meest bekende schrijvers uit het begin van de 20e eeuw.

Gelijktijdig verschijnen er studies over de taal, woordenboeken (zoals die van Pere Labèrnia, Pere Antoni Figuera, Josep Escrig of Marià Aguiló), verhandelingen over barbarismes en spelling (zoals die van de Majorcanen Antoni Cervera en Joan Josep Amengual of de Barcelonees Josep Balari), die als het ware de directe voorlopers waren van de moderne normalisatie die aan het begin van de 20e eeuw in gang gezet werd.

Tegelijkertijd verschijnt het Catalaans in dagbladen en tijdschriften van het hele grondgebied die zowel nationaal als lokaal verspreid werden met kranten als *La Renaixença*, *El Poble Català*, *La Veu de Catalunya* en later *La Publicitat* en *El Matí* en tijdschriften als *La Ignorància*, *El Mole*, *L'Avenç*, en anderen.

Uitgave van het gedicht Canigó van Jacint Verdaguer, de schrijver die aan het Catalaans haar universele literaire plaats teruggewegeven heeft

In 1881 verschijnt de eerste in het Catalaans uitgegeven krant, La Renaixença (1881-1905)

Mn. Antoni M. Alcover (Manacor, 1862 - Palma, 1932), een van de belangrijke personen voor wat betreft de heropleving van de taal aan het begin van de 20e eeuw

Pompeu Fabra i Poch (Gràcia, 1868 - Prada de Conflent, 1948), bezieler en belangrijkste stimulator van het opstellen van de regels voor de Catalaanse spelling en grammatica

De institutionalisering van het Catalaans

Aan het begin van de 20e eeuw wordt in Catalonië door de *Catalaanse politiek* geëist dat het Catalaans onderwezen en op overheidsniveau gebruikt dient te worden. Vanuit instellingen met plaatselijke macht die onder zijn beheer stonden en met name vanuit de Mancomunitat de Catalunya (interprovinciaal samenwerkingsverband), zorgt Enric Prat de la Riba voor een belangrijke institutionele steun aan het Catalaans door de oprichting van het Institut d'Estudis Catalans (Instituut voor Catalaanse Studies)(1907) en de Taalkundige Afdeling, waarvan de Mallorcaan Mn. Antoni M. Alcover de eerste voorzitter is en drijvende kracht achter het Eerste Internationale Congres van de Catalaanse Taal (1906) en het *Catalaans-Valenciaans-Baleaars Woordenboek* (1926-1962), een van de vooraanstaande lexicografische werken van het Catalaans.

De steun van Prat de la Riba en het Institut maken de institutionalisering mogelijk, een taak die Pompeu Fabra tussen 1913 en 1930 (Spellingsregels, Grammatica, Woordenboek) op zich nam en waarmee hij het Catalaans van een modern en geünificeerd regelstelsel voorzag.

De republikeinse Grondwet van 1931 en het Autonome Statuut van 1932 maken het mogelijk dat in Catalonië de Generalitat in ere hersteld wordt, dat het Catalaans tot officiële taal uitgeroepen wordt en dat er een actieve, ondersteunende politiek ten opzichte van het onderwijs van het Catalaans gevoerd kan worden. De Balearen en het Valenciaanse gebied slagen er echter niet in dat hun autonome statuten goedgekeurd worden.

De dictatuur en vervolging van de taal

In de jaren 1939 tot 1975, tijdens de dictatuur die op de Burgeroorlog volgde, wordt het Catalaans systematisch en streng vervolgd, met name tot aan 1962. Het is verboden boeken, kranten en tijdschriften uit te geven, telegrammen te versturen en telefoongesprekken in het Catalaans te voeren. Films werden uitsluitend in het Spaans vertoond en op het toneel konden alleen werken in die taal opgevoerd worden. Radio- en televisieprogramma's werden enkel in het Spaans uitgezonden. Administratieve, notariële, gerechtelijke of handelsdocumenten stonden uitsluitend in het Spaans en die in het Catalaans geschreven waren werden als ongeldig beschouwd. Bewegwijzeringen, commerciële aanduidingen en opschriften, reclame en in het algemeen het hele beeld van het land naar het buitenland toe stonden in het Spaans. Een sterke immigratiestroom vanuit Spanje op een moment dat

De dictatuur van Franco onderwerpt het Catalaans aan een politieke en culturele vervolging om het Spaans op te leggen

geen van de Catalaanstalige gebieden over een adequate urbanistische en onderwijskundige structuur beschikten, maakten de situatie van het Catalaans nog moeilijker.

Ondanks dit alles blijft het Catalaans als familietaal gehandhaafd zowel in Catalonië als de Balearen en de overige Catalaanstalige gebiedsdelen. In die tijd schreven veel auteurs die zich in de voorafgaande periode gevormd hadden, en sommigen van hen vanuit ballingschap, zoals Josep Carner, Carles Riba, Josep Maria de Sagarra, Josep Vicenç Foix, Josep Pla, Salvador Espriu, Mercè Rodoreda, Pere Calders, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés of Llorenç Villalonga belangrijke werken.

*Halverwege de 20e eeuw kent het Catalaans literaire schrijvers van universeel belang: Llorenç Villalonga, auteur van *Mort de dama*; Josep Pla, zijn volledige werk is een portret van zijn wereld en zijn tijd, en Mercè Rodoreda, schrijfster van *La plaça del Diamant**

In 2000 bestonden er 10 dagbladen in het Catalaans met een totale dagelijkse oplage van 175.000 exemplaren

Het normalisatieproces

Na het herkrijgen van de democratische vrijheden erkent de Grondwet van 1978 de taalkundige verscheidenheid en bepaalt dat naast het Castiliaans de andere Spaanse talen officieel kunnen zijn in overeenstemming met de autonome statuten. Het Statuut van Catalonië (1979) en van de Balearen (1983) erkennen het Catalaans als de eigen taal van deze grondgebieden en roepen het tot hun officiële taal naast het Castiliaans uit, evenals in de Comunitat Valenciana (1982) onder de wettelijke naam van het Valenciaans. Hieraan parallel lopend stelt de Grondwet van Andorra (1993) vast dat het Catalaans de officiële taal van het land is.

Onder bescherming van de statuten nemen de autonome parlementen van Catalonië, Balearen en de Comunitat Valenciana, tussen 1983 en 1986, wetten ter ondersteuning van het Catalaans aan waarmee het Catalaans op school, binnen de overheid en in de media ingevoerd wordt. In 1998 neemt het Parlement van Catalonië een nieuwe wet aan die tot doel heeft het gebruik van het Catalaans in de zakenwereld, de culturele industrieën en de private media te bevorderen.

In die jaren werden er media opgericht waaronder, vanwege de hoge acceptatiegraad onder de bevolking, TV3 en Catalunya Ràdio in Catalonië of Canal 9 in Valencia en, sinds kort, een groot aantal lokale radio- en televisiezenders in alle drie de gebiedsdelen.

In deze periode heeft het Catalaans haar aanwezigheid in de pers herwonnen en tegenwoordig zijn er tien kranten die in het Catalaans gepubliceerd worden: *Avui*, *El Punt*, *Regió 7*, *Diari de Girona* en *El Nou 9* in Catalonië; het *Diari de Balears* in Mallorca en het *Diari d'Andorra* en de *Periòdic d'Andorra* in het Prinsdom Andorra, naast de Catalaanse uitgave van de kranten *El Periódico* en *Segre*. Ook zijn er dertig weekbladen, een honderdtal tijdschriften en meer dan tweehonderd lokale uitgaven die in het Catalaans gepubliceerd worden.

Het uitgeven van boeken in het Catalaans heeft aan belang gewonnen voor wat betreft het aantal uitgegeven titels dat elk jaar een constante groei doormaakt. Zo werden er in 1999 bijvoorbeeld 7.492 titels in het Catalaans uitgegeven met een totale oplage van meer dan twintig miljoen exemplaren. Aan het einde van datzelfde jaar bedroeg het aantal verkrijgbare titels in het Catalaans, volgens de cijfers van het ISBN, meer dan 75.000. Volgens een rapport van de UNESCO in 1994 was het Catalaans de tiende meest vertaalde taal in de wereld voor wat de brontalen betreft.

